

**UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA INNOVATSION
FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING XALQARO
TAJRIBALARI**

Abduqodirova Nilufar Abdaxatovna

SamISI "Iqtisodiy tahlil va statistika" kafedrası v.b. dotsenti, "Ipak yo'li" turizm va madaniy meros xalqaro universiteti, "Xalqaro biznes va kreativ iqtisodiyot" kafedrası v.b. dotsenti

Annotatsiya: *Maqolada umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini baholashning nazariy va amaliy jihatlari hamda rivojlangan davlatlar tajribasi tahlil qilingan. Xususan, AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreyada umumiy ovqatlanish sohasida innovatsiyalarni joriy etish, ularning samaradorligini baholash mezonlari va boshqaruv mexanizmlari o'rganilgan. Shuningdek, innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri, xizmatlar sifati va raqobatbardoshlikni oshirishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari asosida O'zbekiston umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *umumiy ovqatlanish korxonasi, innovatsiya, innovatsion faoliyat, xizmatlar sohasi, iqtisodiy samaradorlik, xalqaro tajriba, raqamlashtirish, raqobatbardoshlik.*

**INTERNATIONAL EXPERIENCES OF ASSESSING THE EFFICIENCY
OF INNOVATION IN CATERING ENTERPRISES**

Annotation: *The article analyzes the theoretical and practical aspects of assessing the efficiency of innovative activities in catering enterprises and the experience of developed countries. In particular, the introduction of innovations in the catering sector in the USA, Germany, Japan and South Korea, the criteria for assessing their efficiency and management mechanisms are studied. The impact of innovative activities on economic efficiency, the role of services in increasing competitiveness and quality are also highlighted. Based on the results of the study, practical recommendations for improving the efficiency of innovative activities in catering enterprises of Uzbekistan have been developed.*

Keywords: *catering enterprise, innovation, innovative activities, service sector, economic efficiency, international experience, digitalization, competitiveness.*

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ИННОВАЦИЙ В ПРЕДПРИЯТИЯХ ОБЩЕПИТА**

Аннотация: В статье анализируются теоретические и практические аспекты оценки эффективности инновационной деятельности в предприятиях общественного питания и опыт развитых стран. В частности, изучаются внедрение инноваций в секторе общественного питания в США, Германии, Японии и Южной Корее, критерии оценки их эффективности и механизмы управления. Также освещается влияние инновационной деятельности на экономическую эффективность, роль услуг в повышении конкурентоспособности и качества. На основе результатов исследования разработаны практические рекомендации по повышению эффективности инновационной деятельности в предприятиях общественного питания Узбекистана.

Ключевые слова: предприятие общественного питания, инновации, инновационная деятельность, сектор услуг, экономическая эффективность, международный опыт, цифровизация, конкурентоспособность.

Kirish.

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, xizmatlar sohasida innovatsiyalarni joriy etish korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish, xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va iste'molchilar talablarini to'liq qondirish imkonini bermoqda. Xizmatlar sektorining muhim tarkibiy qismi hisoblangan umumiy ovqatlanish korxonalari ham zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali o'z faoliyatini takomillashtirib bormoqda.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatni samarali tashkil etgan umumiy ovqatlanish korxonalari bozordagi raqobat kurashida ustunlikka ega bo'lmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan buyurtma tizimlari, mobil ilovalar, elektron menyular, CRM tizimlari va raqamli marketing texnologiyalari umumiy ovqatlanish korxonalarining ajralmas qismiga aylanmoqda.

O'zbekistonda ham xizmatlar sohasini rivojlantirish, umumiy ovqatlanish korxonalari faoliyatini modernizatsiya qilish va innovatsion faoliyatni rag'batlantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu sababli rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Innovatsiyalar nazariyasining asoschisi Y.Shumpeter innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida talqin qilgan. Uning fikriga ko'ra, yangi mahsulotlar, yangi texnologiyalar va yangi boshqaruv usullarini joriy etish korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi hamda iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

P.Samuelson, M.Porter va P.Drukerlarning ilmiy ishlarida innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri keng yoritilgan. OECD tomonidan ishlab chiqilgan

Oslo Manual innovatsion faoliyatni baholashning xalqaro metodologik asoslarini belgilab bergan bo'lib, bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda innovatsiyalar statistikasini shakllantirishda foydalanilmoqda.

Mamlakatimiz olimlaridan B.A.Abdukarimov, M.Q.Pardayev, M.E.Po'latov, I.S.Tuxliyev va boshqalar xizmatlar sohasining iqtisodiy samaradorligi, innovatsion rivojlanishi va boshqaruv mexanizmlarini o'rganish bo'yicha salmoqli ilmiy tadqiqotlar olib borganlar.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, tizimli yondashuv, guruhlash, taqqoslash va ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro tajribalarni o'rganish jarayonida AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsion faoliyatni tashkil etish va baholash amaliyoti tahlil qilindi.

Innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanildi:

- daromadlar o'sish sur'ati;
- foyda rentabelligi;
- mehnat unumdorligi;
- xizmat ko'rsatish tezligi;
- mijozlar qoniqish darajasi;
- innovatsion investitsiyalar qaytimi;
- raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi.

AQSh umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. Mamlakatdagi yirik restoran tarmoqlari buyurtmalarni qabul qilish, oziq-ovqat mahsulotlarini hisobga olish va mijozlar bilan ishlash jarayonlarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan keng foydalanmoqda.

Masalan, McDonald's, Starbucks va Domino's Pizza kompaniyalarida mobil ilovalar orqali buyurtma berish, avtomatlashtirilgan kassalar va elektron to'lov tizimlari joriy etilgan. Natijada xizmat ko'rsatish vaqti qisqargan, xarajatlar kamaygan va mijozlar soni oshgan.

AQSh tajribasi innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda mijozlar qoniqishi, daromadlar o'sishi va investitsiya qaytimiga alohida e'tibor qaratilishini ko'rsatadi.

Germaniya tajribasi. Germaniyada umumiy ovqatlanish korxonalarida ekologik va energiya tejamkor innovatsiyalar keng rivojlangan. Korxonalarda energiya sarfini kamaytiruvchi uskunalar, chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalari va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari joriy etilgan.

Germaniya tajribasida innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlar, balki ekologik samaradorlik ham muhim mezon sifatida qaraladi. Bu esa korxonalarining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Yaponiya tajribasi. Yaponiya xizmat ko'rsatish sifati va texnologik innovatsiyalar bo'yicha dunyoning yetakchi mamlakatlaridan biridir. Mamlakat restoranlarida robot-ofitsiantlar, sensorli buyurtma terminallari va avtomatlashtirilgan oshxona tizimlari faol qo'llanilmoqda.

Yaponiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar mehnat unumdorligini sezilarli darajada oshiradi. Robotlashtirish natijasida xizmat ko'rsatish sifati yaxshilanib, inson omili bilan bog'liq xatolar kamaymoqda.

Janubiy Koreya tajribasi. Janubiy Koreyada raqamli marketing va onlayn platformalar umumiy ovqatlanish korxonalarining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Korxonalar mobil ilovalar, ijtimoiy tarmoqlar va ma'lumotlarni tahlil qilish tizimlari orqali mijozlar ehtiyojlarini o'rganib boradi.

Natijada xizmatlarni individuallashtirish va mijozlarga yo'naltirilgan boshqaruv tizimlari shakllanmoqda. Bu esa korxonalarining daromadlilik va bozordagi ulushini oshirish imkonini bermoqda.

O'zbekiston uchun imkoniyatlar. Xalqaro tajribalar tahlili O'zbekistonda umumiy ovqatlanish korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Ayniqsa:

- elektron buyurtma tizimlarini keng joriy etish;
- CRM va ERP tizimlaridan foydalanish;
- mobil ilovalarni rivojlantirish;
- sun'iy intellekt elementlarini joriy etish;
- raqamli marketingdan foydalanishni kengaytirish;
- innovatsion loyihalarni moliyalashtirishni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, innovatsion faoliyat umumiy ovqatlanish korxonalarida samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Xalqaro tajribalar asosida innovatsiyalarni joriy etgan korxonalarda daromadlar, mehnat unumdorligi va xizmat sifati yuqori darajada bo'lishi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Umumiy ovqatlanish korxonalarida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish.
2. Innovatsion faoliyatni moliyalashtirish bo'yicha imtiyozli kredit va grant dasturlarini kengaytirish.
3. Korxonalarda innovatsion boshqaruv tizimlarini joriy etish.
4. Xodimlarning innovatsion kompetensiyalarini oshirish bo'yicha malaka oshirish dasturlarini tashkil etish.
5. Innovatsion faoliyat samaradorligini baholashning yagona metodikasini ishlab chiqish.
6. Xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish mexanizmlarini takomillashtirish.

Mazkur chora-tadbirlarni amalga oshirish umumiy ovqatlanish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va xizmatlar sohasining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
2. Porter M. Competitive Advantage. Free Press.
3. OECD. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation.
4. OECD Digital Economy Outlook.
5. World Bank. Service Sector Development Reports.
6. UNCTAD. Digital Economy Report.
7. European Commission. Innovation Scoreboard.
8. Abdukarimov B.A. Xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyoti.
9. Pardayev M.Q. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti va menejmenti.
10. Po'latov M.E. Xizmatlar bozori iqtisodiyoti.
11. Tuxliyev I.S. Servis iqtisodiyoti.
12. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari.